

5. Кельдер Т.Л., Грубась В.В. Держава в регулятивній системі глобального світу. /Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2009 р., №7, с. 94-97.
6. Коуз Р. Фирма, ринок и право. /Р.Коуз. — М.: «Дело Лтд», 1993.
7. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. /Т.В. Майорова. — К. : Вид-во ЦУЛ, 2003. — 376 с.
8. Lester C. Thurow. Head to Head: the Coming Economic Battle among Japan, Europe and America — N.Y. : Wamer Books Ltd. 1993. — P. 39-55.

Стаття надійшла до редакції 9.07.2014р.

УДК: 331.556

А.В. Смалійчук,
асистент кафедри
управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ВПЛИВ РЕЕМИГРАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

У статті розглядається проблема рееміграції та значення процесу адаптації мігрантів як одного з напрямів управління міграційними процесами в Україні. У статті розкрито необхідність його регулювання з метою забезпечення інтелектуальної еміграції в умовах економіки знань. Виокремлено основні складові рееміграції, оцінено перспективні результати реалізації спеціальної програми рееміграції.

В статье рассматривается проблема реэмиграции мигрантов и определяется значение процесса их адаптации в сфере управления миграционными процессами в Украине. В статье раскрыта необходимость его регулирования с целью решения проблем интеллектуальной эмиграции при условиях новой экономики знаний. Выделены основные составные реэмиграции и описаны перспективные результаты при условии практического внедрения специальной программы реэмиграции.

The article discusses the problem of reemigration of workers and determine the value of the process of adaptation in the management of migration processes in Ukraine. The article deals with the need for its regulation to address issues of intellectual exile by the new economy of knowledge. Author determined the basic components of reemigration and described promising results in terms of practical implementation of a special program of reemigration.

Ключові слова. Міжнародна трудова міграція, рееміграція, міграційна політика, міграція, імміграція, адаптація іммігрантів, інтеграція іммігрантів, реадаптація.

Ключевые слова. Международная трудовая миграция, реэмиграция, миграционная политика, миграция, иммиграция, адаптация иммигрантов, интеграция иммигрантов, реадаптация.

Keywords. International labor migration, reemigration and immigration policy, migration, immigration, immigrant adaptation, integration of immigrants, readaptation.

Вступ. Сучасна «нова економіка» — це виробництво і використання нових знань, перетворення їх в повноцінний фактор виробництва, який грає провідну роль у соціально-економічному розвитку країни. Висококваліфіковані людські ресурси є одним з чинників, які визначають конкурентоспроможність держави.

Стрімкий характер розвитку технологій диктує необхідність інвестувати значні кошти у професійний розвиток — формування людського капіталу, який володіє

значним творчим потенціалом і високим інтелектуальним рівнем. У економіці, заснованій на знаннях, особливої ролі набуває саме якість робочої сили.

Вирішальне значення у господарському потенціалі країни, а також реальному втіленні в життя національних проєктів, є людські ресурси. Проте чисельність їх в Україні продовжує знижуватися і потрібні роки для перелому ситуації. Тобто вже сьогодні необхідні превентивні заходи для її пом'якшення. Це відбувається внаслідок як природного, так і міграційного руху. В своїй статті, не дивлячись на непопулярність цієї наукової теми, хотілось би зупинитися на проблемах зовнішньої міграції в Україні. Дослідженням проблем, пов'язаних з рухом людських ресурсів, з трудовою міграцією в Україні, займаються присвячені роботи таких вітчизняних вчених як Е.М. Лібанова, О. Малиновська [2], Т.П. Петрова [4]

Водночас, не всі аспекти питання рееміграції в Україні, не зважаючи на масштабність процесу, досліджено повною мірою. Так, важливість та значимість розробок у сфері повернення української молоді розкрито в працях О. Малиновської. Серед зарубіжних вчених, праці яких висвітлюють дану проблему, можливо виділити Рязанцева С.В.

Постановка завдання. У сучасному швидкоплинному світі вкрай актуальним стає вивчення і реалізація інноваційних шляхів стійкого розвитку суспільства.

Регулювання міграційних процесів, пов'язаних з глобалізацією і необхідністю інноваційного розвитку регіонів, вимагають вирішення ряду складних завдань щодо вдосконалення регулювання трудової міграції.

Через це зростає необхідність у повному використанні ресурсів праці, що є у розпорядженні суспільства, і підвищенні їх конкурентоспроможності.

Україна відчуває нестачу кваліфікованих працівників, що володіють сучасними технологіями, устаткуванням, володіють стратегічним мисленням, умінням оперативно і гнучко реагувати на зміни у виробництві і попиті на товари і послуги. Поряд з цим гостро відчувається потреба у забезпеченні виробництва працівниками масових професій. Прогноз експертів відносно динаміки і наслідків дефіциту кадрів працівників свідчить про можливе обмеження економічного зростання і появу загрози національній безпеці країни.

Істотним резервом скорочення кадрового дефіциту працівників є залучення до економіки країни зовнішніх трудових мігрантів. Напрями та заходи для цього мають розроблятися з огляду на те, що міграція населення є результатом впливу на поведінку людей комплексу політичних, міжнародних, економічних і соціальних відносин.

У свою чергу, зовнішня трудова міграція, яка стала поширеним явищем, має притаманний їй неоднозначний і суперечливий характер, часто мало передбачений. Так, наприклад, неконтрольований або досить слабо контрольований приплив іноземної робочої сили може впливати на процеси зростання безробіття, підвищеного тиску на соціальну інфраструктуру, посилення соціальної напруженості в суспільстві тощо.

Результати дослідження. Вітчизняний і світовий досвід свідчать про можливість знаходження та вибору заходів впливу на стан зовнішньої трудової міграції. Особливе місце серед них займають процеси вдосконалення регулювання притоку іноземної робочої сили, наприклад, з метою інтенсифікації процесу рееміграції робочої сили.

У контексті рееміграції важливими пріоритетними є заходи щодо реінтеграції успішних мігрантів, які пропрацювавши певний час за кордоном добровільно повертаються на Батьківщину [5, 163-170; 8, 5-7]. Крім того, враховуючи демографічну ситуацію в Україні та реальний дефіцит робочої сили, сприяння поверненню громадян, які виїхали на роботу за кордон, повинно займати ключове місце у

всьому комплексі міграційної політики держави. Адже саме ці заходи сприятимуть збереженню населення, поповненню трудових людських ресурсів України. При чому, в пріоритеті мають бути працівники, які отримали новий, інколи надзвичайно цінний досвід участі у виробництві, підприємстві та господарюванні.

Треба звернути увагу на те, що необхідність реінтеграційної політики України обґрунтована Радою Європи. Зокрема, у Плані дій для України на 2008–2011 рр. наголошується необхідність розробки програм реінтеграції для емігрантів, які повертаються. Проте, на сьогодні допомога тим, хто повертається, надається в основному неурядовими і міжнародними організаціями. Жодною програмою державної підтримки реемігранти не мають можливості користуватися [7, 235-238].

Хоча у багатьох випадках, актуальною вона є для тих осіб, які тривалий час пропрацювали за кордоном не за кваліфікацією або належать до старших вікових груп. Адже вони переживають серйозний психологічний стрес, оскільки повернулися і в іншу сім'ю, і в інше суспільство. Особам у віці 40–50 років, які втратили під час роботи за кордоном кваліфікацію і попередні соціальні зв'язки, у результаті вкрай складно знайти нову роботу. Обсяги накопичених за кордоном коштів рідко дають можливість відкрити власний бізнес, забезпечити собі робоче місце, тоді як вартість кредитів є не виправдано високою [1, 185-187]. Це підтверджується неодиначними випадками, коли реемігранти, витративши впродовж 1,5–2 років накопичені за кордоном кошти, знову повинні були виїжджати на роботу за кордон. І не дивно, що ця тенденція під час фінансово-економічної кризи посилилася, оскільки умови працевлаштування і діяльності малого бізнесу в Україні погіршувалась протягом тривалого часу.

Представники неурядових організацій, зокрема, об'єднань українських працівників-мігрантів за кордоном, вже давно пропонують розробити закон про правовий статус громадян, працевлаштованих за кордоном, у якому можна було б передбачити і заходи щодо забезпечення реінтеграції мігрантів, які повертаються на Батьківщину. Реалізація заходів реінтеграції громадян України, які повертаються, до цього часу у вітчизняному законодавстві відсутні [3, 242-247]. На мою думку, рееміграція робочої сили має виконувати наступні функції:

- ✓ підтримує і зміцнює зв'язок з діаспорою в країнах її локації, що забезпечує постійний зв'язок з потенційними реемігрантами [4, 6-10]; підтримує ініціативи, що сприяють поверненню на Батьківщину жителів (функція підтримуюча);

- ✓ формує інформаційний простір для потенційних реемігрантів; забезпечує організаційно-правове супроводження їх реінтеграції у місцевий ринок праці (функція інформаційна);

- ✓ мотивує до здійснення врівноваженої політики регіонального розвитку, сприяючи розвитку пріоритетних в регіонах сфер економічної діяльності; інфраструктури, транспортної системи; житлово-комунального сектору тощо, які сприятимуть мобільності робочої сили в рамках меж держави, тобто пріоритетними є також превентивні заходи щодо процесів іміграції (мотивуюча функція);

- ✓ імплемтує професійні компетенції реемігрантів у економіку, освіту, культуру, що сприяє розвитку інноваційних сфер, громадянського суспільства, дає можливість уникати негативних тенденцій на вітчизняному ринку праці — безробіття, вимушеної неповної та тіньової зайнятості тощо (імплемтуюча функція);

- ✓ орієнтує на приділення уваги проблемам окремих груп населення в країнах рееміграції, наприклад, молоді і людям передпенсійного віку, які найбільше відчують на собі наслідки структурного безробіття в цих державах, тобто важливою є сегментація мігрантів щодо повернення в країну походження (орієнтуюча (сегментуюча) функція).

Реєміграція — процес повернення в країну населення, яке раніше емігрувало з різних причин в інші країни. Реєміграція передбачає зміцнення зв'язків з діаспорою в країнах її проживання, таким чином підтримуючи зв'язок з потенційними реємігрантами [4,6-10].

Країна, яка взяла курс на проведення реєміграції повинна здійснювати врівноважену політику регіонального розвитку, сприяти розвитку підприємницької діяльності, інфраструктури і транспортної системи, а також сприяти мобільності робочої сили в межах країни.

На сучасному етапі розвитку України в короткостроковій та середньостроковій перспективі з огляду на обмеженість державних фінансів пріоритетним напрямом реєміграції є реєміграція української наукової еліти. Вона має реалізовуватися за такими напрямками:

1. Створення приватних та/або державного фонду для ведення цілеспрямованого хед-хантингу — пошуку і повернення провідних українських дослідників до України після завершення активної наукової діяльності за кордоном з метою створення або відтворення наукових шкіл на основі поєднання досліджень і викладання в університетах. Для цього таким дослідникам мають бути забезпечені відповідні фінансові умови, наприклад стипендії на період від 3-х до 5-ти років. Відбір кандидатур повинен здійснюватися за допомогою експертів з числа тих українських учених, які добре знайомі з науковими дослідженнями і персоналіями у світовому науковому співтоваристві (орієнтуюча функція).

2. Надання кредитів для здобуття вищої освіти за кордоном дітям тих вчених, які хотіли б повернутися до України. Адже одним з важливих чинників, який спонукає українську наукову еліту залишатися за кордоном є прагнення забезпечити гідну освіту дітям. Тому цей факт потрібно брати до уваги при організації реєміграції батьків-вчених (підтримуюча функція).

3. Безумовне надання гідних державних пенсій і інших соціальних гарантій представникам вітчизняної наукової еліти після повернення до України (мотиваційна функція).

4. Цілеспрямована робота з колишніми і нинішніми співвітчизниками — представниками наукової еліти — з боку дипломатичних представництв України, включаючи проведення зустрічей, конференцій, культурних заходів, під час яких вони повинні отримати ширшу інформацію про те, що відбувається в українській науці і культурі. Адже в іншому випадку жодні кроки відносно реєміграції не будуть ефективними (інформаційна функція).

У контексті проведення політики реєміграції потребує розробки державна програма реєміграції, яка спрямована на об'єднання соціально-трудового потенціалу співвітчизників-емігрантів з потребами розвитку окремих областей України [2, 170-175].

Впровадження програми відносно реєміграції українців передбачає наступні практичні кроки: прийняття відповідних нормативно правових актів, які стосуються програми реєміграції, створення системи контролю за реалізацією державної програми реєміграції, розробка і узгодження регіональних програм реєміграції, розвиток мережі інформаційної підтримки даної цих програм в межах України і за кордоном (у країнах проживання українських емігрантів).

Висновки. Мотивація залучення потенційних реємігрантів до участі в програмі передбачає створення для кожного учасника відповідних умов, які б задовольнили актуальні матеріальні потреби реємігрантів після переїзду, а саме що стосуються грошової компенсації витрат на переїзд; грошової компенсації витрат на оформлення документів, які визначають правовий статус переселенців на території України; здобуття одноразової виплати на облаштування. А також інші актуальні потреби

нематеріального характеру — право на користування послугами закладів дошкільного виховання, спільної і вищої та професійної освіти, соціального обслуговування, охорони здоров'я, послугами державної служби зайнятості тощо.

Ці заходи є основними і зазвичай, що ними не обмежується програма реєміграції. Важливо, щоб головною метою державної програми реєміграції став конструктивний підхід з метою максимально ефективного поєднання потреб української економіки з бажанням і можливостями реємігрантів працювати на Батьківщині [4, 5-10].

Отже, сприяючи реєміграції держава може отримати не тільки демографічні переваги, а й реальну можливість залучити інтелектуальний потенціал «емігрантів-співвітчизників», які за роки проживання за кордоном набули технологічного і суспільного досвіду і зможуть реалізувати його на Батьківщині.

Таким чином, це прискорить виконання одного із завдань Державної стратегії, орієнтованої на забезпечення інноваційного розвитку України. Тобто сприятиме підвищенню якісних характеристик вітчизняного науково-технологічного потенціалу, інтенсифікації процесу опанування наукових знань і нових технологій, формуванню людського капіталу в умовах обмеженості державного фінансування вітчизняної науки та освіти [2]. Але реалізація міграційного потенціалу для подальшого інноваційного ривка в країні можлива лише за умов грамотного регулювання трудової міграції. Таким чином, за умов зниження чисельності працездатного населення буде реалізовано сценарій розширеного характеру відтворення людського потенціалу завдяки зростанню його якості.

Література

1. Володько В. Моделі соціокультурної адаптації мігрантів / В. Володько, О. Ровенчак // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. — Л.: ЛНУ ім. І. Франка. — 2008. — Вип. 2. — С. 182–211.

2. Малиновська О.А. Західний вектор міграцій населення України та перспективи європейської інтеграції держави // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, (Київ, 16 жовтня 2007 р.) / Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки РНБОУ, Фонд ім. Фрідріха Еберта. — К., 2008. — С. 88.

3. Осина А.И. Стимулирование процесса реэмиграции ученых как необходимые инвестиции государства: опыт России и других стран // Вестник Челябинского государственного университета. — 2013. — № 38 (329). Философия. Социология. Культурология. Вып. 31. С. 80–85. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lib.csu.ru/vch/329/018.pdf>

4. Петрова Т.П. Трудові міграції громадян України як об'єктивна реальність українського сьогодення // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, (Київ, 16 жовтня 2007 р.) / Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки РНБОУ, Фонд ім. Фрідріха Еберта. — К., 2008. — С. 110 — 111.

5. Ровенчак О. Інтеграційна складова міграційної політики / О. Ровенчак // Психологія і суспільство. — 2010. — № 3. — С. 150–175.

6. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=48718>

7. Тарасюк І. В. Культурний шок як один з чинників адаптації і реадaptaції мігрантів в новому соціокультурному співтоваристві / І. В. Тарасюк // Психологічні перспективи. — 2011. — Випуск 17. — С.232-240.

8. Трудових мігрантів необхідно повернути на Україну // Пенсійний кур'єр. — 2008. — № 12 (12 березня). — С. 5-7

Стаття надійшла до редакції 1.07.2014р.